

RAZIE ÎN VECHILE CLUBURI POSTMODERNE.

Când colo, toată lumea e pe funcții

Nemilos cum îl știm, argeșeanul Virgil Diaconu* trimite întrebări în lungul lumii, iar în 2015 publică la Editura FEED BACK un volum masiv cu răspunsurile primite: *Poezia postmodernă. Anchetă*.

Începutul se dezvălește chiar așa: *Critica poeziei postmoderne*, care este o sinteză a diverselor opinii teoretice asupra tematicii. Critica este întrucâtva *biased*, adică tendențioasă, destul de limpede fiind că anchetatorul nu se prea dă în vânt după reciclare, revizitare, sinteză, textualism, prelucrări și pastişe. În viziunea lui, poetul contemporan „are experiența unui *cititor* care a decis să facă poezie din poezia citită”. Acești poeți cameleoni, capabili să imite orice ambient, ar fi „lipsiți de experiențe existențiale și afective, de sensibilitate poetică și imaginație”. Marile păcate ale intervalului ar fi derizoriul, prozaismul, deficitul de fascinație, emoție și creativitate estetică. Tot ce era preamărit de generația 80, cea sincronizată, este aici desființat cu argumente teoretice, dar fără negociere: „Suntem, negreșit, sub dictatura poeziei proaste!” Ay, ay!

Pe de o parte, o asemenea izbucnire este justificată de osanalele care i s-au adus postmodernismului la noi. Pe de altă parte, o profesiune de credință ca cea de mai jos nu include unele calități care pot fi specifice și poeziei postmoderne: „Poezia contemporană autentică se distinge prin problematică umană destinală, viziune poetică, spiritualitate, autenticitate, unitate ideatică și stilistică, coerență, lirism înalt, stranietate, dramatism, emoție poetică, caracter miraculos, metaforă, tensiune existențială”.

Teoretizarea bumerang

Dacă unii i-ar putea contesta lui Virgil Diaconu contemporaneitatea crezului poetic, în schimb nimeni nu i-ar putea ciurui armătura teoretică în domeniul arealului atacat. Un întreg capitol este dedicat prezentării principalilor teoreticieni ai postmodernismului și postmodernității. Mai toți, nu știu cum se face, apar ca vădiți contestatari ai postmodernismului, în cheia de lectură diaconescă.

Astfel, în volumul *Canonul occidental. Cărțile și Școala Epocilor* (1994), Harold Bloom analiza operele a 26 de scriitori canonici prin prisma a două principii estetice constitutive: *stranietatea și anxietatea*. Școala Resentimentului

ar reprima esteticul și ar încuraja un canon multidisciplinar, în care literatura este rânduită printre științele umaniste.

Într-adevăr, un supra-canon alcătuit din canoane ale diverselor discipline nu poate prinde rău. Condiția e să fie realmente mai multe canoane, nu unul singur, așa cum se întâmplă la Bloom. *Stranietatea*, ca primă cerință de intrare în canon, nu este ceva foarte nou, ea aducând cu *defamiliarizarea* („ostranenie”) formalștilor ruși. A doua este *anxietatea*, care la criticul de la Yale vizează influențele. Scriitorul ar trăi cu spaima că nu poate scăpa de intertextualitate și atunci preferă să o comită la vedere, cu mândrie, decât să riște să cadă într-un fel de plagiat *à l'insu*. Autorul postmodernist ar da mereu replica operelor anterioare, într-un soi de lectură creativ-greșită. Originalitatea postmodernilor ar consta în revizuire și reformulare. Apropierea de viziunea lui T.S. Eliot din eseurile *A-l critica pe critic și Tradiția și talentul individual* este evidentă. Bloom a formulat teoria despre *Anxiety of Influence* încă din 1973, accentuând filonul conservator-livresc al noii (?) modalități de creație.

Virgil Diaconu protestează vehement, spunând că el nu creează *variante* la operele predecesorilor, fie ei și geniali. În opinia lui, un fel de plagiat *hotch-potch* este *Levantul* lui M. Cărtărescu.

Trecând la Ihab Hassan, sunt discutate ideile din *Sfășierea lui Orfeu. Spre o literatură postmodernă*, din 1982. Cum se știe, teoreticianul american a listat 33 de caracteristici-deosebiri între modernism și postmodernism. Primul ar fi definit de romantism/ simbolism, formă (conjunctivă/ închisă), finalitate (scop), structură (model) și ierarhie, în timp ce al doilea s-ar concentra pe patafizică/ dadaism, anti-formă (disjunctivă, deschisă), joc (luciditate), întâmplare (hazard) și anarhie. Cele 33 de trăsături post-moderne s-ar aduna într-o noțiune cheie: *indetermanența* = indeterminate+imanență. Pentru coordonatorul anchetei, trăsăturile enumerate de Ihab Hassan nu fac decât să scoată în evidență caracterul *antinomic* și *autodistructiv* al literaturii postmoderne, bazate în special pe clonare.

În volumul *Homo aestheticus* din 1977, Luc Ferry descria „diversitatea aproape infinită de stiluri *individuale*” a intervalului postmodern.

Pentru David Lodge, însă, literatura postmodernă este una a *semnificantului închis*, respectând mai ales șablonul

„modelului din covor”, cum îl numea Henry James. Lodge enumeră șase „principii de compoziție alternative” ale acestei literaturi: contradicție, permutare, discontinuitate, hazard, exces și scurt-circuit.

Sintetizând analizele celor trei teoreticieni, Virgil Diaconu conchide că toți subliniază natura contradictorie, autistă și fără canon unitar a literaturii postmoderne.

În căutare de susținători ceva mai băștinași, va fi invocat Matei Călinescu, care a expus pe larg despre kitsch, camp și fațete pseudo-estetice ale postmodernismului.

Și considerațiile lui Guy Scarpetta din *L'Impureté*, 1985, sunt aduse în sprijinul contestației. Astfel, postmodernismul literar este întemeiat pe patru principii: impuritatea genurilor, reciclajul, tratarea răului prin rău și artificialul. În plus, *simularea și artificiul* conturează o nouă artă barocă.

N. Manolescu, în *Despre poezie*, îi face postmoderniști și pe șaiceciști, laolaltă cu optzeciștii. Ei ar practica o poezie *sintetică* ce regândește ironic operele predecesorilor.

Cam în aceeași linie conceptuală se integrează și Magda Cârnelci când vorbește despre „vocația recapitulativă sau sintetică” a poeziei optzeciste, fundamentată pe aluviuni culturale cvasi-haotice” (Ancheta *Poezia tânără*, „Caiete critice”, nr. 34, 1983). Aceste etichetări îl încurajează pe autorul anchetei actuale să tragă din nou concluzii care nu se pot negocia: „poezia postmodernă (optzecist-postmodernă) nu are șansa poeziei”.

Oarecum în linia lui V. Diaconu insistă și Alex. Ștefănescu și Liviu Ioan Stoiciu. Pentru primul, generația 80 este un „sindicat al succesului”, în timp ce pentru al doilea ea este un Guvern Literar Generaționist („Tribuna”, nr. 249/ ianuarie, 2013). Ambele intervenții vizează aspecte sociologice, care însă ar dăuna încărcăturii estetice a produselor culturale optzeciste. S-ar construi, astfel, un *canon de opere generaționiste*, artificial și cu viitor incert.

Pentru Daniel Corbu, teoretician serios al fenomenului, în România „postmodernismul a fost și a rămas un avangardism de refugiu”. Acesta ar fi un bastard: „un fel de copil din flori, rod al teoreticienilor străini, căruia atâtă i-au admirat cărlionții și găngurelile, fără a ști precis ce este”. Ar fi de mirare ca un scriitor care și-a dedicat atâtă timp construcției unui tratat despre postmodernism să îl desființeze acum. De fapt, el contestă corelativul social al unui arc estetic parazitat de „o cohortă de veleitari, apostoli ai ingineriei textuale fără orizont”. *Avangardismul de refugiu*, cum îl botează D. Corbu, s-ar fi manifestat „ca un mod de rezistență la paranoia ideologiei totalitare”. Sincronismul mult-lăudat ar fi avut loc numai la nivel teoretic. Anchetatul îi mai contestă postmodernismului paternitatea tehnicilor folosite, acestea fiind o manifestare a unui curent duplicitar (deși eu așa zice că are mai multe fețe).

Corul jucătorilor

După cum se vede, postmodernismului românesc i se reproșează mult mai multe neîmpliniri decât celui global. E interesant cum principalii postmoderniști români au ras toate premiile și avantajele posibile pentru a edifica o opoziție numeroasă la demersul lor artistic. Frustrare! ar clama unii. Trădare! ar vocifera alții.

Ce crede un transmodernist despre postmodernism? Dorința optzeciștilor de a nu ieși din luminile rampei i-a transformat pe unii în pornolirici și liroscatofili, declară Theodor Codreanu. „Narcisismul de grup” ar fi un sindrom al *sociologiei succesului* (Mihai Ralea).

Alt literat ce nu crede în sincronizare este Ion Cristofor, care, pe deasupra, disprețuiește și „braconajul” de idei, adică exact unul dintre pilonii postmodernismului.

Mai tolerant este Gheorghe Grigurcu, pentru care postmodernismul ar fi un clasicism al modernismului. Ideea nu îi aparține, cum se știe, însă mai proprie îi este opinia după care nu am putea practica o diferențiere între moderniștii și postmoderniștii români. Aceasta ar însemna că literatura română se află tot într-un modernism oarecum mai democrat, dar și, paradoxal, mai conformist.

Ioan Moldovan preferă să se amuze de certitudinea lui Cărtărescu cum că poezia postmodernă română s-ar extrage din Cenaclul de Luni și că numără fix 5 poeți remarcabili, ori de cea a lui N. Manolescu, care pariază pe 18 poeți.

Ion Lazu susține și el că nu toți postmoderniștii valoroși sunt optzeciști și îl oferă ca exemplu pe echinoxistul Octavian Soviany. Însă el nu este de acord că sincronizarea ar fi un proces descalficant.

Gellu Dorian admite că postmodernismul românesc „s-a născut pe epavele celui consacrat la mijlocul deceniului șase în America”, deci că ar fi ceva anacronic. El îi dă dreptate lui N. Manolescu pentru a-l fi „inventat” pe Cărtărescu ca să schimbe paradigma poeziei lenevite la acea vreme. Pe de altă parte, Cărtărescu ar fi doar parțial postmodern. Afirmația că teza de doctorat a acestuia ar fi ucis postmodernismul românesc e aspră, dar conține un adevăr irefutabil: când se poate teoretiza un fenomen, el este deja un excelent exponat muzeal.

Mai sunt mulți respondenți la această anchetă. Faptul că ea s-a realizat plecând de la premise contestatate arată că nu atât postmodernismul irită, cât establishmentul literar optzecizat. Nu înseamnă că, dacă el este încă în stare să nerveze, postmodernismul ar mai trăi încă. Nu! Orice istorie literară expune despre texte și contexte. Într-o fază a lor, optzeciștii au stat destul de bine la texte. Contextul însă, mai ales cel crepuscular, i-a dezmințit ca scriitori umani, prea umani. Revenim la poststructuralistul Foucault și la mitologiile lui despre putere și control, din păcate.

*Virgil Diaconu, *Poezia postmodernă. Ancheta*, Editura FEED BACK, Iași, 2015.